

Hoofdstuk 3: “Zeventig weken zijn bepaald”

Christenen die een messiaanse heilstijd verwachten *voorafgaand* aan de wederkomst, beweren dat deze periode van zegen 500 jaar zal duren. Zij baseren deze verwachting op een voorzegging uit het Bijbelboek Daniël: de bekende profetie van de “zeventig weken” (Dan. 9:24-27). Men meent dat deze profetie nog niet is vervuld en men plaatst de vervulling ervan geheel in de toekomst¹⁰. Aangezien de profetie betrekking heeft op “zeventig zevens”, waarmee gezien het tekstverband wordt bedoeld: een tijdvak van zeventig sabbatsjaren inclusief de jaren die daartussen liggen (vgl. Dan.9:2, Jer. 25:11-14 en Jer. 29:10 met 2 Kron. 36:21 en Lev. 26:34-35), gaat men ervan uit dat het toekomstige Israëlitische wereldrijk ten minste 490 jaar zal duren. Waarschijnlijk nog 10 jaar langer omdat er na elke 49 jaar een jubeljaar moet worden meegeteld.

Deze uitleg van Daniël 9 roept echter vragen op. Geeft de Bijbeltekst aanleiding om de vervulling van de profetie van de zeventig weken in de toekomst te plaatsen? Wanneer beginnen de 70 weken (volgens de Bijbel)? En wanneer eindigen ze?

Het begin van de 70 weken

Op de vraag wanneer de zeventig weken beginnen heeft de engel die met Daniël sprak een duidelijk antwoord gegeven. In de Statenvertaling luidt dit als volgt: “Weet dan, en versta: *van den uitgang des woords, om te doen wederkeren, en om Jeruzalem te bouwen... zijn...*” (Dan. 9:24-25).

Uit dit zinnetje blijkt dat de zeventig weken die over Daniëls volk bestemd zijn beginnen wanneer er een “woord” uitgaat dat het Joodse volk naar haar land mag terugkeren en de stad Jeruzalem mag gaan herbouwen. Elke Bijbellezer zal dit beamen. Maar wanneer was dat, of wanneer zal dat zijn? Op die vraag worden er uiteenlopende antwoorden gegeven:

1. Het bedoelde “woord” is het bevel van de Perzische koning Cyrus (zie b.v. 2 Kron. 36:22-23, Ezra 1:1-4, Ezra 5:13, Ezra 6:3-5, Jes. 44:28).
2. Het bedoelde “woord” is het bevel van een latere koning, die toestemming gaf dat niet alleen de tempel, maar ook de muur van Jeruzalem mocht worden herbouwd, de koning die in Ezra 6:14 en in het boek Nehemia wordt vermeld.

¹⁰ M.B.Hammond, een voorstander van deze visie, schrijft: “Alle 70 jaarweken van Daniël zijn nog steeds toekomstig en hebben betrekking op het premillennialistische Koninkrijk” (in: *De 70 weken van Daniël zijn nog toekomst*, Word of Truth Ministry [More Seed and Bread, message 272]).

3. Het bedoelde “woord” is niet het bevel van een aardse machthebber, maar van de HEERE. Het zal uitgaan op een moment dat ook voor óns nog in de toekomst ligt. Wanneer het uitgaat, zal heel Israël naar het beloofde land terugkeren en niet alleen in nationaal maar ook in geestelijk opzicht worden hersteld, waarna het als “volk van koningen en priesters” de aarde zal gaan besturen. Dan zullen de volken optrekken naar Jeruzalem om te worden onderwezen in de wegen van de HEERE¹¹.

Voor elk van deze verklaringen is er wel iets te zeggen, maar al deze interpretaties gaan voorbij aan één belangrijk Bijbels gegeven. De engel die met Daniël sprak, veronderstelde dat zijn gesprekspartner van “de uitgang van het woord” op de hoogte was, zodat hij (en zijn toekomstige lezers) op bepaalde tijdstippen bepaalde gebeurtenissen mochten verwachten. In de toespraak van de engel was deze “uitgang” al genoemd:

“In het begin uwer smekingen is het woord uitgegaan, en ik ben gekomen, om u dat te kennen te geven...” (Dan. 9:23, SV)

De verwijzing naar: “de uitgang des woords om te doen wederkeren en om Jeruzalem te herbouwen” (Dan. 9:25, SV) kan op niets anders terugslaan dan op de “uitgang” die in Dan. 9:23 was vermeld¹². Het gaat niet om een proclamatie van een Perzische koning en ook niet om een bevel van God in een voor Daniël verre toekomst, maar om de uitgang waarover de engel had gesproken¹³: het woord dat was uitgegaan toen Daniël begon te bidden en te smeken. In de Bijbel is nauwkeurig vastgelegd op welk moment die uitgang plaatsvond. Het was: “in het eerste jaar van Darius, den zoon van Ahasveros, uit het zaad der Meden, die koning gemaakt was over het koninkrijk der Chaldeeën, in het eerste jaar zijner regering” (Dan. 9:1-2). *Het tijdstip waarop de 70 weken aanvingen wordt in het tekstverband genoemd!*

Toen het woord uitging, regeerde Cyrus nog samen met Darius, maar spoedig zou hij de alleenheerser worden over het Perzische rijk. Toen deed hij het decreet uitgaan dat

¹¹ Dit is de opvatting van M.B.Hammond, J.A.Hensen, M.Paasse, A.Pronk-Waterlander en O.Q.Sellers.

¹² Het ligt voor de hand dat Dan. 9:25 verwijst naar Dan. 9:23. Maar merkwaardig genoeg is dit verband (bij mijn weten) in commentaren nooit opgemerkt.

¹³ In het Bijbelboek Daniël komen zulke ogenschijnlijk onbepaalde aanduidingen vaker voor. Daniël kreeg bij voorbeeld te horen: “Gij zult rusten en opstaan tot uw bestemming aan het einde der dagen” (Dan. 12:13). Waaruit de meeste Bijbellezers concluderen: “Daniël zal opstaan aan het einde van de tijd”. In werkelijkheid gaat het om de 1335 dagen die in het voorafgaande vers waren genoemd (Dan. 12:12). Die dagen werden gerekend vanaf het staken van het dagelijks offer en het oprichten van de gruwel der verwoesting op de heilige plaats (Dan.12:11, vgl. Matth. 24:15).

in 2 Kron 36:23 en Ezra 1:2-4 wordt beschreven en dat in Jes.44:28 was aangekondigd. Het woord van de HERE ging *eerder* uit, en was de *grondslag* voor dit latere mensenwoord. Israëls *God* nam het initiatief tot het herstel van Juda en Jeruzalem.

Waarom Daniël inzicht kreeg

Daniël had de heilige boeken geraadpleegd om te onderzoeken, wat daarin over de toekomst van zijn volk stond geschreven. Het was hem opgevallen dat de profeet Jeremia had voorgezegd dat het verblijf in Babel 70 jaar zou duren (Dan. 9:2). In de rol van Jeremia wordt immers opgemerkt:

“Deze volken nu zullen de koning van Babel dienstbaar zijn *zeventig jaren*; maar na verloop van *zeventig jaren* zal Ik aan de koning van Babel en dit volk, luidt het woord des HEREN, hun ongerechtigheid bezoeken...” (Jer. 25:12-13).

“Want zo zegt de HERE: Neen, als voor Babel *zeventig jaren* voorbij zullen zijn, dan zal Ik naar u omzien en Mijn heilrijk woord aan u in vervulling doen gaan door u naar deze plaats terug te brengen” (Jer. 29:10).

Toen Daniël dit las, drong het tot hem door dat de aangekondigde termijn was verstreken. Maar er leek nog niets te gebeuren. Dus begon hij “te bidden en te smeken” (Dan. 9:3). De belofte van God was voor de ziener een aansporing tot gebed. Omdat hij de ernst van Israëls toestand beseftte, begon Daniël te vasten en bekleedde hij zich met een rouwgewaad (Dan. 9:3). Hij beleed zijn eigen zonden en de zonden van zijn volk, en hij erkende dat de HERE in Zijn recht stond toen Hij het onheil over Israël deed komen (Dan. 9:4-15). Op grond van Gods belofte begon de profeet ook te pleiten. Hij bad:

“Here, mogen naar al uw gerechtigheid uw toorn en uw grimmigheid zich toch afwenden van uw stad Jeruzalem, uw heilige berg... Nu dan, hoor, o onze God, naar het gebed van uw knecht en naar zijn smeking en doe uw aangezicht lichten over uw verwoest heiligdom – om des Heren wil. Neig, mijn God, uw oor en hoor; open uw ogen en zie onze verwoestingen en de stad waarover uw naam is uitgeroepen; want niet op grond van onze gerechtigheden storten wij onze smeekbeden voor U uit, maar op grond van uw grote barmhartigheden. O Here, hoor! O Here, vergeef! O Here, merk op! Treed handelend op; toef niet om uws zelfs wil, mijn God, want uw naam is uitgeroepen over uw stad en over uw volk” (Dan. 9:16-19)

Gods “gerechtigheid” is in de Bijbel vooral: het feit dat Hij zich aan Zijn woord houdt. Op dat woord kon de ziener zich beroepen. Omdat de HERE een termijn van zeventig jaar had vastgesteld, durfde hij te zeggen: “O Here, toef niet!” U sprak over zeventig jaar. Dan moet U nu toch gaan ingrijpen?

En inderdaad! Terwijl Daniël nog bad, “ging er een woord uit” (Dan. 9:21,23) en werd de engel Gabriël naar hem toegestuurd, met een boodschap aangaande “zeventig zevens”, ofwel: een tijdvak van zeventig sabbatsjaren. In de Bijbel wordt namelijk vermeld *waarom* de ballingschap 70 jaar moest duren. Omdat Israël zich niet aan de voorschriften betreffende het sabbatsjaar had gehouden, moest “het land zijn sabbatsjaren vergoed krijgen” (Lev. 26:34-35). Aangezien men 70 maal had verzuimd om het land een jaar lang braak te laten liggen, had dit 70 jaar moeten rusten. “Al de dagen die het woest lag, heeft het gerust, om zeventig jaar vol te maken” (2 Kron. 35:21). Nu de 70 jaren van rust voorbij waren, was er een woord uitgegaan dat Israël mocht terugkeren en de stad Jeruzalem mocht worden herbouwd. Op de periode van 70 jaar ballingschap voor het volk (en 70 jaar sabbatsrust voor het land) zou er een periode van 70 “zevens” volgen. Binnen dat tijdvak van 490 jaar (plus tien jubeljaren) zou de HERE zeven doelen bereiken die Hij zich had gesteld¹⁴. Uit de reden waarom de profetie van de 70 weken werd gegeven, blijkt dat die “weken” *aansluiten* op de 70 jaren van de ballingschap.

Gebedsverhoring

De boodschap van de engel was een antwoord op het gebed van Daniël. Gabriël verscheen om de ziener “te onderrichten” en hem “een klaar inzicht te geven” (Dan. 9:22). Daniël had de volgende vragen gesteld en hij kreeg daarop de volgende antwoorden:

Vraag 1: Hij had in de rol van Jeremia gelezen dat de HERE na zeventig jaar naar het Joodse volk zou omzien en de ballingen uit Babel naar Jeruzalem zou doen terugkeren (Jer. 29:10). Omdat de genoemde termijn was verstreken, zag hij uit naar de terugkeer. De “puinhopen van Jeruzalem” konden niet verwoest blijven liggen (Dan. 9:2).

Antwoord 1: Zodra de profeet begon te bidden, was er “een woord uitgegaan” (Dan. 9:23). Gabriël was gekomen om het hem mede te delen. Uit het Nieuwe Testament weten we dat deze engel “voor Gods aangezicht staat” (Lukas 1:19). Als een hoge ambtenaar uit de hemelse hofhouding verneemt hij ieder woord van de Koning, en hij staat voortdurend klaar om elke opdracht uit te voeren. Het woord dat bij het begin van Daniëls gebed had geklonken, was niet uitgegaan van een aards hof maar van de troon van God in de hemel. Het was de afkondiging dat Jeruzalem mocht worden “hersteld en herbouwd” (Dan. 9:25). Het spreekt vanzelf dat dit betrekking heeft op het herstel van de stad na de Babylonische ballingschap. Daniël had immers geweend over de puinhopen van Jeruzalem en hij had gepleit op Gods belofte dat er na zeventig jaar aan de verwoesting een einde zou komen (Dan. 9:2). Wie de profetie van de zeventig weken op een herstel van Jeruzalem in de verre toekomst willen betrekken,

¹⁴ Te weten: De zes doelen die in vers 24 worden genoemd, plus de herbouw van de stad Jeruzalem (vers 25).

scheuren de voorzegging los uit het tekstverband. Na *zeventig jaar* (Jer. 25:12-13 en 29:10), maar niet na 2500 jaar, zou de HERE naar Zijn volk omzien en Zijn woord aangaande een terugkeer in vervulling doen gaan. De Almachtige heeft zich aan die belofte gehouden door de toestemming om terug te keren en te gaan bouwen op het aangekondigde tijdstip te geven. Na “zeven zevens”, dat wil zeggen: binnen 50 jaar, zou de stad zijn herbouwd (Dan. 9:25). De *zeventig jaren* van de ballingschap zouden worden gevolgd door een periode van “zeventig zevens” waarin de Schepper bepaalde doelen zou bereiken. We mogen de zeventig weken niet losrukken van de zeventig jaren die eraan vooraf gingen.

Vraag 2: Daniël had de zonden van zichzelf en van zijn volk beleden. Israël had de HERE niet gehoorzaamd en Zijn verordeningen niet in praktijk gebracht. Toen de Eeuwige hen waarschuwde door middel van profeten hadden ze ook naar die profeten niet geluisterd (Dan. 9:5-6, 9-11). De ziener smeekte om ontferming na de welverdiende straf die er over zijn volk was gekomen (Dan. 9:7-8, 11-14, 16-19).

Antwoord 2: Op Daniëls verzoek om ontferming antwoordde de engel: “Zeventig weken zijn bestemd over uw volk, en over uw heilige stad, om de overtreding te sluiten, en om de zonden te verzegelen, en om de ongerechtigheid te verzoenen, en om een eeuwige gerechtigheid aan te brengen, en om het gezicht, en den profeet te verzegelen, en om de heiligheid der heiligheden te zalven” (Dan. 9:24, SV). Nadat de stad was herbouwd zou de HERE nog zes andere doelen bereiken. Aan drie negatieve dingen zou er een einde worden gemaakt, en drie positieve dingen zouden er ontstaan. Het antwoord van de engel had de vorm van een inversie. “Ongerechtigheid” (C) staat tegenover “eeuwige gerechtigheid”. “De zonden verzegelen” (B) komt overeen met “gezicht en profeet verzegelen”. En “een heiligheid der heiligheden” (Hebr. “een heilige der heiligen”, A) staat tegenover “de overtreding”.

	Negatief ding	Wat er mee zou gebeuren
A.	De overtreding	Sluiten (eigenlijk: opsluiten)
B.	De zonden (of: de zonde)	Verzegelen (of: beëindigen, NBG: afsluiten)
C.	De ongerechtigheid	Verzoenen (eigenlijk: bedekken, Hebr. <i>kaphar</i>)
	Positief ding	Hoe het tot stand zou komen
C.	Eeuwige gerechtigheid	Aanbrengen (of: brengen)
B.	Gezicht en profeet	Verzegelen
A.	Een heilige der heiligen	Zalven

Al deze zaken zouden volgens het woord van de engel binnen 500 jaar hun beslag krijgen, want voor dit zesvoudig doel had de HERE “zeventig zevens afgescheiden” (bestemd, of bepaald). De vervulling mocht Daniël binnen een termijn van zeventig

sabbatsjaren verwachten¹⁵. Dat wil zeggen: binnen 500 jaar, als de jubeljaren ook worden meegeteld.

Wanneer de 70 weken eindigden

Bij het aanbreken van het derde decennium van onze jaartelling waren er velen die “de vertroosting van Israël” (Luk. 2:25), de “verlossing van Israël” (Luk. 1:68, 24:21), of “de verlossing van Jeruzalem” (Luk. 2:38) verwachtten. En toen Johannes de dooper in de gevangenis terecht kwam en de Here Jezus in Galilea begon te prediken, zei Hij: “*De tijd is vervuld* en het koninkrijk van God is nabij gekomen!” (Mar. 1:15). Voor “de tijd is vervuld” staat in de oorspronkelijke tekst: “de tijd is vol geworden”, d.w.z. het tijdstip dat God heeft bepaald is aangebroken. De apostel Paulus zou later schrijven, dat God Zijn Zoon heeft uitgezonden “toen *de volheid van de tijd was gekomen*” (Gal. 4:4).

Waarom verwachtten Simeon, Anna en de Emmaüsgangers dat God in hún dagen naar Israël zou omzien? En hoe wisten de Here Jezus en de apostel Paulus, dat de tijd was vervuld, dat de door God aangekondigde periode (Gr. *chronos*) was verstreken (Gal. 4:4) en dat het tijdstip (Gr. *kairos*) waarover de Eeuwige had gesproken (Mar. 1:15) was gekomen? In de rol van Jesaja zijn talrijke profetieën aangaande de vertroosting van Israël opgenomen (zie b.v. Jes. 40:1, 49:13 en 52:9), maar die bevatten geen nauwkeurige tijdsaanduidingen. Alleen in de wet (Gen. 15:13), in enkele profetieën van Jeremia (Jer. 25:12, 29:10; Dan. 9:2) en in sommige gezichten van Daniël (Dan. 9:24-27, 12:11-13) worden er tijdsintervallen genoemd. Wanneer Israëlieten meenden dat God zich binnenkort over Zijn volk zou ontfermen, konden ze die verwachting alleen maar baseren op Dan. 9:25.

De engel Gabriël wordt in vier Bijbelteksten genoemd: twee maal in het boek Daniël (Dan. 8:16, 9:21) en twee maal in het evangelie van Lukas (Luk. 1:19, 1:26). *Dezelfde* engel die Daniël onderrichtte, verscheen enkele eeuwen later aan Zacharias en aan Maria, om de geboorte van “Elia” (Johannes de dooper) en van de Messias aan te kondigen (Luk. 1:11-19, 1:26).

Tussen de boekrol van Daniël en het evangelie van Lukas bestaat er nog een overeenkomst. Een engel zei drie maal tegen Daniël, dat hij een “zeer gewenst” (dat wil

¹⁵ Sommige christenen beweren dat de hele periode van zeventig sabbatsjaren door de genoemde zes feiten gekenmerkt zal worden. Omdat zij menen dat zo’n periode in de geschiedenis van Israël niet aanwijsbaar is, veronderstellen zij dat de vervulling van Gabriëls profetie zelfs nu nog in de toekomst ligt. Dat de overtreding *gedurende* zeventig maal zeven jaar gesloten, de zonde verzegeld en de ongerechtigheid bedekt zou zijn, wordt in Dan. 9:24 echter niet gezegd. De zeventig maal zeven jaar waren afgescheiden *met het doel* om de overtreding te sluiten, de zonde te verzegelen en de ongerechtigheid te bedekken. Binnen de genoemde termijn zou dat doel worden bereikt. Gezien het slot van de voorzegging zou het gerealiseerd worden in het midden van de zeventigste week.

zeggen: een zeer bemind) man was (Dan. 9:23, 10:11, 10:19). Eeuwen later kreeg Maria, de moeder van de Here Jezus, drie maal hetzelfde te horen: 1. "Gegroet, begenadigde!", 2. "De Heer is met u!", en: 3. "U hebt genade bij God gevonden!" (Luk. 1:28-31).

Op grond van deze overeenkomsten en omdat de Bijbel zegt dat "de tijd was vervuld" toen de Here Jezus begon te prediken ligt het voor de hand om de vervulling van de profetie van de zeventig weken te zoeken in de evangeliën.

Overtreding sluiten

De Bijbel is in haar formuleringen bijzonder nauwkeurig. Het woord "overtreding" houdt daar verband met een gebod of een wet. Wanneer de mens iets doet wat hem is verboden, of iets nalaat wat hem is geboden, dan is er sprake van overtreding. In het Nieuwe Testament kunnen we namelijk lezen:

"Waar geen wet is, is ook geen overtreding" (Rom. 4:15)

"U die zich op [de] wet beroemt, onteert u God door de overtreding van de wet?" (Rom. 2:23)

Adam "overtrad" door van de vrucht van de boom der kennis te eten, terwijl God had gezegd dat hij dat niet mocht doen (Rom. 5:14). De wet van Mozes is door engelen gegeven (Hand. 7:38,53; Gal. 3:19) en elke overtreding van die wet werd rechtvaardig bestraft (Hebr. 2:2).

Wanneer de HERE zegt dat Hij "de overtreding zal sluiten" (Dan. 9:24), dan kan dit betekenen dat Hij ervoor zal zorgen dat niemand nog enige wet overtreedt. Wanneer iedereen zich aan de opgelegde wetten houdt, dan is de overtreding uitgebannen. Maar "de overtreding sluiten" kan óók betekenen dat God de mensheid niet langer beoordeelt op grond van haar gedrag ten opzichte van een wet. Wanneer een wet niet langer als beoordelingsmaatstaf gehanteerd wordt, is er een punt achter de overtreding gezet. Immers, "waar geen wet is, is ook geen overtreding" (Rom. 4:15).

Een periode waarin iedereen zich aan elke wet hield is er in de geschiedenis nooit geweest. Maar een tijdperk waarin mensen niet langer beoordeeld worden op grond van het onderhouden van een wet is er sinds de kruisdood van Christus aangebroken. We lezen immers in de Bijbel:

"Want de wet is door Mozes gegeven; de genade en de waarheid is door Jezus Christus geworden" (Joh. 1:17) "Wij stellen vast, dat een mens gerechtvaardigd wordt door geloof, zonder werken van [de] wet" (Rom. 3:28). "U bent niet onder [de] wet, maar onder [de] genade" (Rom. 6:14). "Want de genade van God, heilbrengend voor alle mensen, is verschenen" (Tit. 2:11). "Maar nu zijn wij van de wet vrijgemaakt, gestorven aan dat waarin wij gevangen waren" (Rom. 7:6). "Want Christus is [het] einde van [de]

wet tot gerechtigheid voor ieder die gelooft” (Rom. 10:4). “Want Hij is onze vrede, die die beiden één gemaakt en de scheidsmuur van de omheining weggebroken heeft, toen Hij in zijn vlees de vijandschap, *de wet van de geboden [die] in inzettingen [bestaat], te niet gedaan had*, opdat Hij die twee in Zichzelf tot één nieuwe mens zou scheppen, vrede makend, en die beiden in één lichaam met God zou verzoenen door het kruis, terwijl Hij daardoor de vijandschap gedood heeft” (Efe. 2:14-16). “Want er is enerzijds *een afschaffing van [het] vroegere gebod* wegens zijn zwakheid en nutteloosheid (want de wet heeft niets tot volmaaktheid gebracht), en anderzijds [de] invoering van een betere hoop, waardoor wij tot God naderen” (Hebr. 7:18-19)

Uit bovenstaande teksten blijkt, dat de HERE door het kruis de overtreding heeft gesloten. Sinds de dood van de Messias beoordeelt Hij gelovigen niet meer op grond van hun houding ten opzichte van een wet¹⁶.

Zonden verzegelen

Het tweede heilsfeit dat in Dan. 9:24 wordt genoemd, is de voorzegging dat God “de zonden zal verzegelen”. Van dit stukje tekst bestaan er in de handschriften verschillende varianten. Volgens de ene variant zei de engel tegen Daniël, dat de HERE de zonden (meervoud) zou verzegelen. Volgens de andere variant zei hij, dat God de zonde (enkelvoud) zou *beëindigen*. De eerste variant vinden we in de Statenvertaling, terwijl moderne vertalers de tweede variant volgen. De vertaling van het NBG luidt: “om... de zonde af te sluiten”. Het Bijbelse begrip “zonde” betekent: “doelmissing”. Voor misstappen, opstandigheid, onreinheid of overtreding gebruikt de Schrift andere woorden.

Hoewel de werkwoorden “verzegelen” en “beëindigen” verschillende betekenissen hebben, is het verschil in de praktijk klein. Want wanneer een bron wordt “verzegeld” of wordt “dichtgestopt” kan er geen water meer stromen. Het woord “verzegelen” wordt in de Schrift in die zin gebruikt (zie b.v. Lev. 15:3, Hoogl. 4:12). Wanneer sterren “onder een zegel weggesloten” zijn, dan kunnen ze niet meer stralen (Job 9:7). Wanneer de HERE noodweer over het land brengt, dan wordt “de hand van alle

¹⁶ Er bestaat misschien verband tussen de boodschap van de engel (“Zeventig weken zijn bestemd... om de overtreding te *sluiten*”, Dan. 9:24) en een woord van de Here Jezus dat Hij richtte tot Zijn tijdgenoten: “Maakt ook u de maat van uw vaders *vol*” (Matth. 23:32). Door niet alleen de profeten te doden, maar ook de Messias te verwerpen en te kruisigen, maakte Israël de maat van haar overtreding vol. Wanneer de volle maat van iets wordt bereikt, kan er niets meer bij en wordt dat “iets” afgesloten. Toch was het kruis de plaats waar God de mensheid haar overtredingen *niet* toerekende (2 Kor. 5:14-15, 19) en waar het volmaakte zondoffer werd geslacht (Heb. 9:26). Met hun verwerping van de Messias vervulden de leiders van Israël de “bepaalde raad” [d.w.z. het raadsbesluit] van God (Hand. 2:23, 4:28, 13:27).

mensen verzegeld” (Job 37:7). Ze kunnen op zo’n moment niets meer doen. De boodschap van een verzegeld boek is toegesloten (Jes. 8:16, 29:11; Dan. 12:4,9).

Een boeiende passage uit het Bijbelboek Job werpt een verrassend licht op het “verzegelen van de zonden”. Toen Job zich bij God beklagde en aandacht vroeg voor zijn nood, zei hij:

“Och, of Gij mij in het dodenrijk wilde versteken,
mij verbergen, totdat Uw toorn geweken was;
dat Gij mij een tijd steldet en dan weer aan mij dacht.
Als een mens sterft, zou hij herleven?
Dan zou ik hoop hebben al de dagen van mijn zware dienst,
totdat mijn aflossing zou komen.
Gij zoudt roepen, en Ik zou U antwoorden,
naar het maaxsel uwer handen zoudt Gij verlangen.
Dan zoudt Gij, al teldet Gij mijn schreden,
geen *zonde* bij mij waarnemen,
mijn overtreding zou in een buidel *verzegeld* zijn,
en mijn ongerechtigheid zoudt Gij *toepleisteren*” (Job 14:13-17).

Het wonderlijke van deze verzuchting is, dat Jobs verlangen in de Messias werkelijkheid is geworden. Hij werd voor een korte tijd verborgen in het dodenrijk, maar God heeft aan Hem gedacht en Hem op de Paasmorgen uit het graf geroepen. Door de dood van de Messias is de overtreding “in een buidel verzegeld”, en door Zijn opstanding is “de ongerechtigheid toegepleisterd”. En die opstanding staat niet op zichzelf, want de Messias is de Eersteling van hen die ontslapen zijn (1 Kor. 15:20).

Volgens het Nieuwe Testament heeft God door Christus de zonde een halt toegeroepen. “Want zoals door de ongehoorzaamheid van de ene mens [Adam] de velen tot zondaars zijn gesteld, zo zullen ook door de gehoorzaamheid van de Ene [Jezus Christus] de velen tot rechtvaardigen gesteld worden” (Rom. 5:19). De gehoorzaamheid waarover in dit vers wordt gesproken, was de bereidheid van de Here om zich op te offeren, naar het kruis te gaan en voor de mensheid te sterven (Fil. 2:8). Jezus, onze Heer, is “overgegeven om onze overtredingen en opgewekt om onze rechtvaardiging” (Rom. 4:25). Hij is “het Lam van God, dat de zonde van de wereld wegneemt” (Joh. 1:29,36). Hij heeft “de reiniging van zonden tot stand gebracht” (Hebr. 1:3). “Door één offerande heeft Hij voor altijd hen volmaakt die geheiligd worden” (Heb. 10:14). De Messias is “één maal geopenbaard, om in [de] voleinding van de eeuwen <de> zonde af te schaffen door het slachtoffer van Zichzelf” (Heb. 9:26, Griekse tekst). Aan de gemeente van Korinthe schreef Paulus: “Als Christus niet is opgewekt... dan bent u nog in uw zonden... Maar nu, Christus *is* opgewekt uit [de] doden, als eersteling van hen die ontslapen zijn” (1 Kor. 15:17,20).

Bij het “verzegelen” of “afsluiten” van de zonde(n) mogen we dus aan de opstanding van Christus denken. De “tweede mens”, dat wil zeggen: de tweede en definitieve mensensoort, waarvan Christus door Zijn opstanding de eersteling is en die niet uit de aarde is maar uit de hemel (1 Kor. 15:45-50), is zondeloos en onvergankelijk. “Wij weten dat ieder die uit God geboren is, niet zondigt” (1 Joh. 5:18). Ook in dit opzicht “neemt Hij [d.i. God] het eerste weg om het tweede te stellen” (Hebr. 10:9).

Ongerechtigheid bedekken

Binnen “zeventig weken” zou God ook “de ongerechtigheid verzoenen” (Dan. 9:24, SV). In de oorspronkelijke tekst staat eigenlijk: “de ongerechtigheid bedekken” (Hebr. *kaphar*). Zoals Noach de romp van de ark van binnen en van buiten met “pek” bedekte om dit houten voorwerp waterdicht te maken (Gen. 6:14) zo zou God de ongerechtigheid bedekken.

Het woord *avon*, dat in Dan. 9:24 met “ongerechtigheid” is vertaald, betekent verdorvenheid, verdraaiing, slechtheid, kwaad in de morele zin, misdrijf. Een “overtreding” kan men in onwetendheid begaan, en “zonde” (d.w.z. doelmissing) kan het gevolg zijn van iemands aangeboren tekortkomingen, maar “ongerechtigheid” is iets waardoor men schuld op zich laadt, waarvoor men straf verdient en dat de bedrager kan worden aangerekend. Ook dáárvoor zou de HERE binnen zeventig weken een oplossing brengen. In het Nieuwe Testament wordt de vervulling van deze profetie beschreven. Over “Christus Jezus” schreef de apostel Paulus namelijk:

“Hem heeft God gesteld tot een genadetroon [Gr. *hilasterion*, d.w.z. verzoendeksel, vgl. Hebr. 9:5] door <het> geloof, in Zijn bloed, tot betoning van Zijn gerechtigheid wegens het voorbij laten gaan van de zonden die tevoren hadden plaatsgevonden onder de verdraagzaamheid van God; tot betoning van Zijn gerechtigheid in de tegenwoordige tijd, opdat Hij rechtvaardig is en hem rechtvaardigt die op grond van geloof in Jezus is” (Rom. 3:25-26)

En de schrijver van de Hebreeënbrief merkt over de Zoon van God op:

“Daarom moest Hij in alles aan Zijn broeders gelijk worden, opdat Hij een barmhartig en trouw hogepriester zou zijn in de dingen die God betreffen, om voor de zonden van het volk verzoening te doen” (Hebr. 2:17)

In de oorspronkelijke tekst van deze tekst staat: “om de zonden van het volk te bedekken” (Gr. *hilaskomai*). De hogepriester van Israël moest elk jaar opnieuw, op de Grote Verzoendag, het heilige der heiligen van de tabernakel of de tempel binnengaan met bloed dat hij offerde voor zichzelf en voor de afdwalingen van het volk (Hebr. 9:7), maar Christus is eens voor altijd ingegaan in het hemelse heiligdom, niet met het bloed

van bokken en kalveren, maar met Zijn eigen bloed (Hebr. 9:11-12, 25-26). Op dát moment werd de ongerechtigheid “verzoend” (beter gezegd: bedekt).

Over dit offer van Christus schrijft de apostel Johannes:

“En als iemand zondigt, wij hebben een voorspraak bij de Vader, Jezus Christus, [de] Rechtvaardige; en Hij is [het] zoenoffer (“de bedekking”, Gr. *hilasmos*) voor onze zonden; en niet voor onze [zonden] alleen, maar ook voor de hele wereld” (1 Joh. 2:2)

“Hierin is de liefde, niet dat wij God hebben liefgehad, maar dat Hij ons heeft liefgehad en Zijn Zoon heeft gezonden als zoenoffer (als “bedekking”, Gr. *hilasmos*) voor onze zonden” (1 Joh. 4:10)

De ongerechtigheid werd bedekt toen Christus met Zijn eigen bloed het hemels heiligdom binnenging. Zijn hemelvaart was de werkelijkheid waarnaar de schaduwen van de Grote Verzoendag vooruitwezen.

Eeuwige gerechtigheid brengen

Nadat de engel tegen Daniël had gezegd dat de HERE aan drie dingen een einde zou maken, noemde hij drie andere dingen die de Schepper tot stand zou brengen. Ten eerste zou Hij “een eeuwige gerechtigheid aanbrengen”. In het Hebreeuws van Dan. 9:24 staat hier letterlijk: “gerechtigheid van [de] eeuwen”.

Ook van deze voorzegging van Gabriël is de vervulling te vinden in het Nieuwe Testament. Paulus schreef: “*Maar nu is... gerechtigheid van God geopenbaard... namelijk gerechtigheid van God door geloof in (Gr. van) Jezus Christus*” (Rom. 3:21-22). Het woord “nu” betekent in dit verband: “nu Christus Zijn bloed heeft gestort” (Rom.3:25, vgl. 2 Kor. 5:21). Omdat de gerechtigheid waar Paulus over spreekt, “gerechtigheid van [en uit] God” is (Rom. 3:21, Fil. 3:9), is ze per definitie eeuwig (vgl. Jes. 51:8). Wie “de overvloed van de genade en van de gave der gerechtigheid ontvangen zullen in [het] leven regeren door de Ene, Jezus Christus” (Rom. 5:17,21). Christus Jezus is voor ons geworden: gerechtigheid (1 Kor. 1:30). De naam van de Messias luidt immers: “de HERE onze gerechtigheid” (Jer. 23:6). Hij is “voor allen die Hem gehoorzamen een oorzaak van eeuwige behoudenis geworden” (Hebr. 5:9). De Zoon is “tot in eeuwigheid volmaakt” (Hebr. 7:28). Hij heeft een “eeuwige verlossing verworven” (Hebr. 9:12) en “door één offerande voor altijd hen volmaakt die geheiligd worden” (Hebr. 10:14).

De eeuwige gerechtigheid waarover de engel sprak is dus door de Messias “gebracht”.

Gezicht en profeet verzegelen

Wat de HERE binnen zeventig “weken” ook zou doen was “gezicht en profeet verzegelen” (Dan. 9:24). Het werkwoord “verzegelen” zou in dit verband verschillende dingen kunnen betekenen:

1. Aan gezicht en profeet *een waarmerk hechten* (om de echtheid ervan te bewijzen). De HERE kan gezicht en profeet “bezegelen” door te laten gebeuren wat er was voorgezegd. Wie aanneemt wat iemand zegt, “bezegelt” daarmee dat die persoon waarachtig is (Joh. 3:33). De apostel Paulus schreef aan de christenen in Rome, dat de Messias “een dienstknecht van [de] besnijdenis geworden is ter wille van [de] waarheid van God, om de beloften van de vaders te *bevestigen*”, dat wil zeggen: die in vervulling te doen gaan (Rom. 15:8). “Want hoeveel beloften van God er ook zijn, in Hem [d.i. in Christus] is het ja; daarom is ook door Hem het amen, tot heerlijkheid van God door ons” (2 Kor. 1:20). De HERE heeft “gezicht” (de verschijning van Gabriël) en “profeet” (de boodschap die Daniël ontving) verzegeld door Jeruzalem binnen zeven weken te doen herbouwen, na nogmaals 62 weken een gezalfde te doen optreden en die gezalfde een halve week later te doen “afsnijden” (Dan. 9:25-26).

2. Gezicht en profeet verzegelen door het tijdperk van de profetie *af te sluiten*. Toen het Woord vlees werd (Joh. 1:14), was dit in zekere zin ook de afsluiting van het spreken van God tot de mensheid. “Nadat God vroeger vele malen en op vele wijzen tot de vaders gesproken had in de profeten, heeft Hij in [het] laatst van deze dagen tot ons gesproken in [de] Zoon” (Hebr. 1:1).

3. Gezicht en profeet *toesluiten*, d.w.z. hun boodschap ontoegankelijk maken. Ook dát heeft in de dagen van de Here Jezus plaatsgevonden. We lezen immers in het boek Jesaja:

“Maak het hart van dit volk vet, maak zijn oren doof en doe zijn ogen dichtklevan, opdat het met zijn ogen niet zie en met zijn oren niet hore en opdat zijn hart niet versta, zodat het zich niet bekere en genezen worde” (Jes. 6:10).

Deze profetie wordt in het Nieuwe Testament op Israël betrokken (Matth. 13:14-15, Mark. 4:12, Luk. 8:10, Joh. 12:40, Hand. 28:26-27). In een andere profetie staat:

“Want de HERE heeft een geest van diepe slaap over u uitgestort en Hij heeft uw ogen, de profeten, *toegesloten* en uw hoofden, de zieners, *omhuld*. Zo werd het gezicht van dit alles voor u als de woorden van een verzegeld boek, dat men aan iemand geeft, die lezen kan, terwijl men zegt: Lees dit eens, maar hij antwoordt: Ik kan niet, want het is verzegeld. Of het boek wordt gegeven aan iemand die niet lezen kan, terwijl men zegt: Lees dit eens; maar hij antwoordt: Ik kan niet lezen. En de HERE zeide: Omdat dit volk Mij slechts met woorden nadert en met zijn lippen eert, terwijl het zijn hart verre van

Mij houdt, en hun ontzag voor Mij een aangeleerd gebod van mensen is, daarom, zie, Ik ga voort wonderlijk met dit volk te handelen, wonderlijk en wonderbaar; de wijsheid van zijn wijzen zal tenietgaan en het verstand van zijn verstandigen zal schuilgaan” (Jes. 29:10-14).

Ook deze profetie wordt in het Nieuwe Testament op het ongelovige Israël betrokken (Rom. 11:8, Matth. 15:8-9, Mark. 7:6-7, 1 Kor. 1:19).

In welke zin we het woord “verzegelen” ook opvatten, de bedoelde verzegeling heeft in de tijd van het Nieuwe Testament plaatsgevonden.

Iets allerheiligst zalven

Het laatste wat de HERE binnen zeventig weken zou doen was: “de heiligheid der heiligheden zalven”. Vertalers hadden ook kunnen schrijven: “een heilige der heiligen zalven”, of “iets allerheiligst zalven”, want in Dan. 9:24 ontbreekt het bepaald lidwoord. Het achterste vertrek in de tempel heette het “heilige der heiligen” omdat dit het allerheiligst was, de plaats waar God troonde, boven het verzoendeksel. Gabriël sprak echter niet over “**het** heilige der heiligen”, maar over “**een** heilige der heiligen”. Zijn voorzegging had niet betrekking op het *bekende* “heilige der heiligen”, maar op “iets allerheiligst”.

Van het werkwoord “zalven” (Dan.9:24) is het zelfstandig naamwoord “gezalvde” (Dan.9:25 en 26) afgeleid. Het ligt voor de hand dat het woord “zalven”, dat in de profetie van de zeventig weken drie maal voorkomt, steeds dezelfde betekenis heeft. Het “allerheiligste” uit vers 24 zal vermoedelijk net zo worden gezalvd als de “Gezalvde” uit de verzen 25 en 26.

In het Oude Testament wordt dikwijls gesproken over de zalving van personen. Priesters en koningen werden bij de aanvang van hun dienst gezalvd. De profeet Elisa moest door zijn voorganger eveneens gezalvd worden¹⁷. Behalve personen werden er ook voorwerpen met zalfolie overgoten. Dat gebeurde bij voorbeeld met een opgerichte gedenksteen, met graanproducten die geofferd werden, met een altaar om

¹⁷ Zie voor de zalving van priesters: Exod. 28:41, 29:7, 30:30, 40:13, 40:15; Lev. 6:20, 7:36, 8:12, 16:32; Num. 3:3, 35:25. Van koningen: Richt. 9:8, 9:15; 1 Sam. 9:16, 10:1, 15:1, 15:17, 16:3, 16:12-13; 2 Sam. 2:4, 2:7, 3:39, 5:3, 5:17, 12:7, 19:10; 1 Kon. 1:34, 1:39, 1:45, 5:1, 19:15-16; 2 Kon. 9:3, 9:6, 9:12, 11:12, 23:30; 1 Kron. 11:3, 14:8, 29:22; 2 Kron. 22:7, 23:11; Psa. 45:7, 89:20. Van een profeet: 1 Kon. 19:16.

dit te wijden aan de dienst van de HERE, met het wasvat, en met de hele tent der samenkomst¹⁸.

De HERE heeft tegen Mozes gezegd: “Ook zult gij het brandofferaltaar *zalven* met al zijn gerei; zo zult gij het *heiligen*, en het altaar zal *allerheiligst* zijn” (Exod. 40:10). Dezelfde Hebreeuwse uitdrukking als in Dan. 9:24 (*kadosh kadoshim*, “een heilige der heiligen”, d.w.z. “iets allerheiligst”) vinden we in Exod. 40:10.

Bij de “Gezalfde” in de verzen 25 en 26 moeten we aan een persoon denken. Immers, deze Gezalfde wordt “vorst” genoemd. Bovendien wordt er in vs. 25 over het “afsnijden” van een gezalfde gesproken, “zonder dat hij iets heeft”. Ook daaruit blijkt dat de engel sprak over een persoon.

Bij “een heilige der heiligen” (of: iets allerheiligst) gaat het echter niet om een persoon. De uitdrukking wijst op een voorwerp, zoals een altaar, of een heiligdom. “Iets allerheiligst” kan wel betrekking hebben op mensen, maar dan moet het een *groep* betreffen die op een bijzondere manier aan God is gewijd. Een rooms-katholieke schrijver zou de orde van de Jezuïeten bijvoorbeeld kunnen aanduiden als “iets allerheiligst”. Deze orde is (volgens zo’n schrijver) namelijk op een bijzondere manier aan Christus verbonden.

In het Nieuwe Testament wordt van de Here Jezus gezegd dat God Hem gezalfd heeft. Tijdens een toespraak in de synagoge van Nazareth heeft Hij een profetie van Jesaja over de Messias (Jes. 61:1-2) voorgelezen en die op zichzelf betrokken:

“[De] Geest van [de] Heer is op Mij, doordat Hij Mij heeft *gezalfd* om aan armen het evangelie te verkondigen: Hij heeft Mij gezonden om aan gevangenen loslating te prediken en aan blinden [het] gezicht, om verbrokenen heen te zenden in vrijlating, om te prediken [het] aangename jaar van [de] Heer” (Luk. 4:18-19).

In een gebed noemden de apostelen de Here: “Uw heilige knecht Jezus, die U hebt *gezalfd*” (Hand. 4:27). Bij een latere gelegenheid legde Petrus dit als volgt uit: “U weet wat er is gebeurd door heel Judéa.... [met] Jezus van Nazareth, hoe God Hem heeft *gezalfd* met [de] Heilige Geest en met kracht. Hij is [het land] doorgedaan, terwijl Hij goeddeed en allen gezond maakte die door de duivel waren overweldigd, want God was met Hem” (Hand. 10:37-38). Ook Psa. 45:7-8 wordt in het Nieuwe Testament op

¹⁸ Zie voor de zalving van een gedenksteen: Gen. 31:13. Van geofferde graanproducten: Exod. 29:2, Lev. 2:4, 7:12; Num. 6:15. Van een altaar: Exod. 29:36, 40:10; Lev. 8:11; Num. 7:10, 7:84, 7:88. Van het wasvat: Exod. 40:11, Lev. 8:11. Van de tent der samenkomst: Exod. 30:26, 40:9; Lev. 8:10, Num. 7:1. Niet elke vorm van zalving had een godsdienstige betekenis. Men kon zijn (leren?) schild zalven (Jes. 21:5), vermoedelijk om dit in goede staat te houden, zijn huis met oker “zalven”, d.w.z. dit een kleur geven (Jer. 22:14) en zijn lichaam zalven om uitdroging van de huid te voorkomen (Amos 6:6).

Christus betrokken. God “heeft Hem *gezalfd* met vreugdeolie boven Zijn metgezellen” (Heb. 1:9).

Bij de gezalfde die in Dan. 9:26 wordt genoemd, kunnen we dus aan de Here Jezus denken. De zalving van de Here Jezus “met heilige Geest en met kracht” wordt in het Nieuwe Testament vier maal vermeld, en nadat Christus was opgestaan uit de doden werd er “iets” op dezelfde manier gezalfd als Hij. Aan de gemeente van Korinthe schreef Paulus, dat God “ons heeft gezalfd”, ons heeft “verzegeld” en “het onderpand van de Geest in onze harten heeft gegeven” (2 Kor. 1:21). En Johannes schreef aan zijn gelovige volksgenoten:

“.. u hebt [de] zalving vanwege de Heilige en u weet alles” (1 Joh. 2:20)

“En wat u betreft, de zalving die u van Hem ontvangen hebt, blijft in u” (1 Joh. 2:27)

“Maar zoals Zijn zalving u over alles leert, en waar is en geen leugen, en zoals zij u geleerd heeft, blijft u in Hem” (1 Joh. 2:27)

De zalving van de gelovige gemeente wordt net als de zalving van de Messias in de Bijbel vier maal vermeld. Gelovigen worden in de Schrift vergeleken met een huis van God, of een heilige tempel.

“Weet u niet, dat u Gods tempel bent en dat de Geest van God in u woont? Als iemand de tempel van God verderft, God zal hem verderven. Want de tempel van God is heilig, en dat bent u” (1 Kor. 3:16-17, vgl. 1 Kor. 6:19)

“Want wij zijn [de] tempel van [de] levende God, zoals God gezegd heeft: Ik zal onder hen wonen en wandelen, en Ik zal hun God zijn en zij zullen Mijn volk zijn” (2 Kor. 6:16)

“Dus bent u [gelovigen uit de volken] geen vreemdelingen en bijwoners meer, maar u bent medeburgers van de heiligen [d.w.z. de gelovigen uit Israël] en huisgenoten van God, opgebouwd op het fundament van de apostelen en profeten, terwijl Jezus Christus zelf hoeksteen is, in Wie het hele gebouw, goed samengevoegd, opgroeit tot een heilige tempel in [de] Heer; in Wie ook u mee opgebouwd wordt tot een woonplaats van God in [de] Geest” (Efe. 2:19-22)

“U wordt ook zelf als levende stenen gebouwd, als een geestelijk huis tot een heilig priesterdom, om geestelijke offeranden te offeren, die voor God aangenaam zijn door Jezus Christus” (1 Petr. 2:5).

In de Bijbel wordt de vergadering van de gelovigen aangeduid als: “Gods tempel”, “de tempel van God”, “de tempel van de levende God”, “een heilige tempel in de Heer”, “een woonplaats van God in geest” (d.w.z. in geestelijke zin), en “een geestelijk huis”. Bij het “zalven van iets allerheiligst” mogen we aan de vorming van deze (blijvende) tempel denken.

Op grond van het bovenstaande kunnen we de profetie en de vervulling van Dan. 9:24 als volgt in een schema samenvatten:

Profetie	Vervulling
De overtreding sluiten	Tijdperk van de wet afsluiten (de schuldbrief aan het kruis nagelen, Kol. 2:14; vgl. Tit. 2:11).
De zonden verzegelen	Christus opwekken, om onze rechtvaardiging (Rom. 4:25, 1 Kor. 15:17-20)
De ongerechtigheid bedekken	Zoenoffer voor de hele wereld brengen (Hebr. 9:11-12,25-26; 1 Joh. 2:2. 4:10)
Eeuwige gerechtigheid brengen	Gerechtigheid van God door het geloof van Christus doen verschijnen (Rom. 3:21-22)
Gezicht en profeet verzegelen	Door het vleesgeworden Woord elke belofte "ja en amen" maken (Rom. 15:8, 2 Kor. 1:20)
Iets allerheiligst zalven	Een woonplaats van God in geest scheppen (1 Kor. 3:16-17, 2 Kor. 6:16, Efe. 2:22, 1 Petr. 2:5)

"Weet dan en versta"

In Dan.9:25 vinden we een belangrijke voorzegging die de kern van Gabriëls betoog vormt. Op grond van dit Schriftwoord meenden de gelovigen in de dagen van de Here Jezus, dat God spoedig naar Zijn volk zou omzien en het " vertroosting" of "verlossing" zou schenken. De tijd was vervuld.

"Weet dan, en versta: van den uitgang des woords, om te doen wederkeren, en om Jeruzalem te bouwen, tot op Messias, den Vorst, zijn zeven weken, en twee en zestig weken; de straten, en de grachten zullen wederom gebouwd worden, doch in benauwdheid der tijden" (Dan. 9:25, SV).

De Hebreeuwse tekst van dit vers is beknopt. Er staat letterlijk: "En je zult weten en je zult verstandig zijn. Vanaf uitgaan van woord om terug te keren en om te bouwen Jeruzalem tot aan gezalfde, vorst: zevens zeven en zevens tweeënzestig. Ze zal terugkeren en ze wordt gebouwd, plein en bolwerk, en in druk van de tijden".

De engel noemde een beginpunt en een eindpunt. Tussen dat begin en dat einde zouden er 69 (zeven plus tweeënzestig) jaarweken verstrijken. De gestelde termijn zou beginnen bij "de uitgang van het woord, om te doen wederkeren, en om Jeruzalem te bouwen". Dit slaat terug op het "woord" dat de engel had genoemd, het woord dat van Gods troon was uitgegaan op het moment dat Daniël begon te bidden en te smeken (Dan. 9:23). Het beginpunt van de 69 weken was daarmee vastgelegd. En wanneer er

69 weken zouden zijn verstreken, zou er een Gezalfde, een vorst, in Judea verschijnen. Dan zou “de tijd zijn vervuld” of “de volheid des tijds” zijn angebroken.

De engel knipte de termijn in tweeën en sprak over “zeven weken, en twee en zestig weken”. Die tweedeling hield verband met de toestand van de stad Jeruzalem. In antwoord op Daniëls smeekbede zei hij: “Ze zal terugkeren en ze wordt gebouwd, plein en bolwerk, en in druk van de tijden”. De “dochter Sions” zou uit Babel terugkeren en de heilige stad zou worden herbouwd. Die herbouw zou vanwege allerlei tegenstand langzaam verlopen. In de boeken Ezra en Nehemia kunnen we lezen met hoeveel problemen de bouw gepaard is gegaan. Volgens de profetie zouden er zeven zeventallen voor nodig zijn, dat wil zeggen 50 jaar, als ook het jubeljaar werd meegerekend. Maar dankzij Gods hulp zou Jeruzalem uiteindelijk worden hersteld.

Over de 62 jaarweken die daarop zouden volgen verschaftte de engel geen informatie. Gezien het voorafgaande mogen we veronderstellen, dat de stad tijdens die periode zou blijven bestaan en niet zou worden verwoest. En aan het eind van die 62 weken zou er een gezalfde zijn.

De titel “vorst” waarmee Gabriël de gezalfde aanduidt (Hebr. *nagid*) is niet het gewone woord voor “koning” (Hebr. *melek*). Het betekent: “hoofd”, “aanvoerder”, “leider”, of “bestuurder”. Het is opvallend, dat dezelfde titel aan de Here Jezus wordt gegeven. Over Hem lezen we namelijk:

“De Vorst (Gr. *archegos*) van het leven echter hebt u gedood, die God heeft opgewekt uit [de] doden, van Wie wij getuigen zijn” (Hand. 3:15).

“Deze heeft God als Overste Leidsman (Gr. *archegos*) en Heiland door Zijn rechterhand verhoogd om aan Israël bekering en vergeving van zonden te geven” (Hand. 5:31)

“Want het paste Hem, om Wie alle dingen zijn en door Wie alle dingen zijn, dat Hij, om vele zonen tot heerlijkheid te leiden, de Overste Leidsman (Gr. *archegos*) van hun behoudenis door lijden volmaakte” (Hebr. 2:10)

“Wij zien op Jezus, de Overste Leidsman (Gr. *archegos*) en Voleinder van het geloof, die om de vreugde die vóór Hem lag, [het] kruis heeft verdragen, terwijl Hij [de] schande heeft veracht” (Hebr. 12:2)

Een *archegos* is iemand die vooropgaat, als aanvoerder in de strijd, die als eerste een wig slaat in de gelederen van de vijand, of die als eerste een pad loopt waarop anderen hem zullen volgen. Dezelfde gedachte wordt uitgedrukt door het Hebreeuwse woord *nagid*.

Als we aan een historicus zouden vragen of er 492 of 493 jaren¹⁹ verstreken zijn tussen het smeekgebed van Daniël en het optreden van de Here Jezus, dan zouden we waarschijnlijk een ontkennend antwoord krijgen. “Dat getal klopt niet”, zal zo’n deskundige opmerken. “Het komt niet overeen met de chronologie van het Perzische rijk”.

De gangbare chronologie is echter gebaseerd op de Canon van Ptolemaeus, een astronoom die leefde in de tweede eeuw na Christus. Ptolemaeus heeft een lijst van koningen opgesteld die over het Perzische rijk geregeerd hebben, vanaf Cyrus tot Alexander de Grote. Volgens Ptolemaeus heeft dit tijdperk 205 jaar in beslag genomen, maar de (astronomische) bewijzen die hij daarvoor geeft zijn aanvechtbaar. Wie de regeringsduur van koningen probeert vast te stellen aan de hand van eclipsen, loopt het risico dat historische gebeurtenissen aan een verkeerde eclips worden gekoppeld. Bovendien strookt de Canon van Ptolemaeus niet met de Joodse overlevering die van ouder datum is. Volgens de Joden duurde het genoemde interval korter.

Over het interval tussen Daniëls gebed en het optreden van de Here Jezus hebben we in feite geen betrouwbare buiten-Bijbelse informatie. We weten slechts één ding zeker: In de dagen van Johannes de dooper en van de Here Jezus waren Bijbelkenners ervan overtuigd, dat “de tijd was vervuld” en de “volheid des tijds” was aangebroken. Ze meenden dat God spoedig naar Zijn volk zou omzien en het “verlossing” en “ vertroosting” zou schenken.

De beginwoorden van Dan. 9:25 (“Weet dan en versta”) luiden in het Hebreeuws letterlijk: “En je zult wéten, en je zult verständig zijn”. Een vergelijkbare zinsnede vinden we in het boek Openbaring: “Hier is de wijsheid. Wie verstand heeft, laat die het getal van het beest berekenen, want het is [het] getal van een mens...” (Openb. 13:18). In beide teksten gaat het om dingen waarover de mensheid een andere mening heeft dan God. De volken zullen het “beest” beschouwen als een goddelijk wezen, waartegen niemand zich kan verzetten. Maar wie verstand heeft, zal beseffen dat hij slechts een mens is (Openb. 13:18). Vele commentatoren hebben in de loop der eeuwen de voorzegging van Daniël in twijfel getrokken. Maar wie God op Zijn woord gelooft, mag wéten en zal verständig zijn. De gezalfde is op het aangekondigde tijdstip verschenen, na exact 69 weken (Dan. 9:25). Jezus Christus is in vlees gekomen (1 Joh. 4:3). Bij Zijn doop in de Jordaan daalde de Geest op Hem neer en werd Hij gezalfd voor Zijn messiaanse taak (Mat. 3:13-17, Mar. 1:9-11, Luk. 3:21-22).

Afgesneden

Nadat hij de terugkeer van de ballingen en de herbouw van Jeruzalem had beschreven, die binnen 7 jaarweken zouden plaatsvinden, vervolgde de engel zijn betoog als volgt:

¹⁹ 69 maal 7, plus 9 of 10 jubeljaren.

“En na die twee en zestig weken zal de Messias uitgeroeid worden, maar het zal niet voor Hem zelve zijn” (Dan. 9:26a, SV).

In het Hebreeuws staat hier letterlijk: “En na de zeven zestig en twee zal hij afgesneden worden, gezalfde, en er is niets aan hem [of: hij heeft niets]”.

Uit het feit dat hier staat: “zal hij afgesneden worden, gezalfde”, blijkt dat de engel nog steeds sprak over de gezalfde die hij in het vorige vers had genoemd. Die gezalfde zou er zijn wanneer er “zeven zeven” plus “tweeënzestig zeven” waren verstreken. Wanneer de “volheid des tijds” was gekomen, zou God hem doen verschijnen (Dan. 9:25). Op een *later* tijdstip zou de gezalfde worden “afgesneden”. Over dat “afsnijden” zei de engel alleen, dat het “na de zeven zestig en twee” zou plaatsvinden. Hoeveel tijd er tussen de zalving van de “vorst” en zijn afsnijding zou verlopen wordt in vers 25 niet vermeld. Omdat Gabriël over “zeventig weken” had gesproken (Dan. 9:24), en omdat het afsnijden van de gezalfde zou plaatsvinden *na* de tweeënzestig weken die op een periode van zeven weken zouden volgen, mogen we veronderstellen dat de gezalfde zou worden afgesneden in de *zeventigste* week.

“Afsnijden” of “uitroeien” betekent in dit verband: “ombrengen”, of “doden”²⁰. Door het woord “afsnijden” te gebruiken wekte de engel de indruk dat de gezalfde zou omkomen terwijl hij nog in de kracht van zijn leven was, en dat leven niet zou kunnen voltooien.

De bijzin: “en er is niets aan hem” kan betekenen: “terwijl er niets tegen hem is”. Hoewel de gezalfde zou worden gedood, zou hij volmaakt onschuldig zijn. Hij zou de doodstraf niet verdienen. Geen enkele smet zou hem aankleven. Maar de bijzin kan ook betekenen: “hij heeft niets”. Niet de heerlijkheid die een vorst toekomt: geen koninkrijk, geen leger en geen onderdanen. Wanneer hij werd afgesneden, zou hij geen enkel aanzien hebben, door al zijn volgelingen in de steek zijn gelaten, en volstrekt bezitloos zijn.

Na de inleidende woorden (“Weet dan en versta”) heeft het betoog van de engel de vorm van een complexe inversie (“ABABABABA”). De onderwerpen van de profetie worden aan het begin genoemd: (A) Jeruzalem, en (B) een gezalfde (Dan. 9:25a). De zinsdelen A hebben betrekking op de toestand van *Jeruzalem* (gebouwd of verwoest?) en de zinsdelen B op een *persoon* (vermoedelijk steeds de gezalfde, de vorst). Nadat de onderwerpen van de profetie zijn vermeld, worden er aan het toekomstig lot van de stad vier, en aan de lotgevallen van de gezalfde drie zinsdelen gewijd (in vers 25b-27).

²⁰ In Gen. 9:11 komt het werkwoord “afsnijden” de eerste maal voor. Daar betekent het: “door verdrinking omkomen”. In Gen 41:36 is het: “van honger omkomen”, en in Exod. 31:14: “gedood worden” (vermoedelijk door middel van steniging).

- A. "Van de uitgang des woords om te doen wederkeren en om Jeruzalem te bouwen
 B. tot op Messias, den Vorst,
 A. zijn zeven weken
 B. en twee-en-zestig weken.
- A. De straten, en de grachten zullen wederom gebouwd worden, doch in benauwdheid der tijden.
 B. En na die twee en zestig weken zal de Messias uitgeroeid worden, maar het zal niet voor hemzelfen zijn.
- A. En een volk des vorsten, hetwelk komen zal, zal de stad en het heiligdom verderven, en zijn einde zal zijn met een overstromenden vloed, en tot het einde toe zal er krijg zijn, en vastelijk besloten verwoestingen.
 B. En hij zal velen het verbond versterken een week; en in de helft der week zal hij het slachtoffer en het spijsoffer doen ophouden.
- A. En over den gruwelijken vleugel zal een verwoester zijn, ook tot de voleinding toe, die vastelijk besloten zijnde, zal uitgestort worden over den verwoeste" (Dan. 9:25-27, SV).

Opnieuw verwoest !

Nadat hij het afsnijden van de gezalfde had beschreven vestigde de engel opnieuw de aandacht op het lot van Jeruzalem. De Hebreeuwse tekst luidt letterlijk:

"En de stad en het heiligdom zal verwoesten volk van vorst de komende, en einde ervan in de overstroming, en tot het einde oorlog, besloten verlatenheden"

Wanneer stad en heiligdom verwoest zouden worden vertelde de engel niet, maar gezien het voorafgaande zou dit na het afsnijden van de gezalfde plaats vinden. Dat er tussen het afsnijden van de gezalfde en de uiteindelijke verwoesting van Jeruzalem enige tijd zou verlopen is aannemelijk, omdat de engel aankondigde dat er "tot het einde oorlog" zou zijn. De uiteindelijke verwoesting zou het gevolg zijn van de oorlogshandelingen van het volk van een komend vorst. Het einde van Jeruzalem zou "in de overstroming zijn". In de Bijbel is dit beeldspraak voor het overspoeld raken van het land door een vijandelijk leger (vgl. Dan. 11:22). "Vorst de komende" betekent in het Hebreeuws zoveel als "een vorst die van ver komt", dus: "een buitenlands vorst". Door de toevoeging "de komende" werd deze vorst van de eerder genoemde gezalfde onderscheiden. De gezalfde was door de engel óók een "vorst" genoemd, maar Hij zou een vorst *uit Israël* en geen "komende" vorst of de aanvoerder van een vreemd volk zijn.

In Zijn weeklacht over Jeruzalem en Zijn rede op de Olijfberg knoopte de Here Jezus bij deze voorzegging van Gabriël aan. Op de dag waarop Hij Jeruzalem binnenreed op een jonge ezel zei Hij:

“Er zullen dagen over u komen dat uw vijanden een wal rondom u zullen opwerpen en u zullen omsingelen en u van alle zijden benauwen; en zij zullen u met de grond gelijkmaken met uw kinderen in u; en zij zullen in u geen steen op [de andere] steen laten, aangezien u de tijd waarin naar u werd omgezien, niet hebt erkend” (Luk. 19:43-44).

Over de gebouwen van de tempel zei Hij tegen Zijn discipelen:

“Ziet u dit alles niet? Voorwaar, Ik zeg u: er zal hier geen enkele steen op [de andere] steen gelaten worden die niet zal worden afgebroken” (Matth. 24:2, Mar. 13:2, Luk. 21:6).

En in Zijn rouwklacht over de stad merkte Hij op: “Zie, uw huis wordt aan u overgelaten” (Luk. 13:35), of: “Zie, uw huis wordt aan u <woest> overgelaten” (Mat. 23:38)

Aan het slot van Dan. 9:26 staat er een deelwoord. Omdat het woord “besloten” hieraan voorafgaat, hebben vertalers de tekst weergegeven als: “vastelijk besloten verwoestingen” (SV), of: “verwoestingen, waartoe vast besloten is”. Het deelwoord aan het eind van de zin is echter van een ander werkwoord afgeleid dan het woord “verwoesten” dat eerder in de zin staat. Dit andere werkwoord is op vele plaatsen als “verlaten” weergegeven (bijvoorbeeld in Lev. 26:22). Vertalers hadden dus ook kunnen schrijven: “verlatingen, waartoe vast besloten is”. Het slot van de zin van de engel geeft vermoedelijk aan dat de stad en het heiligdom zouden worden verwoest omdat de HERE die had verlaten. Over dit “verlaten” of “woest overlaten” (d.w.z. leeg achterlaten) is gesproken door de Here Jezus (Luk. 13:35, Mat. 23:38). De profetie van de engel is vervuld in het jaar 70, toen Jeruzalem werd verwoest door de Romeinen onder leiding van de veldheer Titus.

Eén week

Het laatste wat de engel over een *persoon* opmerkt, is in de Statenvertaling als volgt weergegeven:

“En hij zal velen het verbond versterken een week; en in de helft der week zal hij het slachtoffer en het spijsoffer doen ophouden” (Dan. 9:27a)

De weergave van dit vers berust op een interpretatie van de tekst die aanvechtbaar is. In moderne vertalingen van Dan. 9:27 wordt de indruk gewekt dat er met Israël “een verbond zal worden gesloten dat gedurende één week geldig zal blijven”, of dat “het [onderhouden van] het verbond gedurende één week zwaar [d.w.z. erg moeilijk] zal worden gemaakt”²¹. Maar dat is niet de enig mogelijke interpretatie van de Hebreeuwse tekst. De woorden van de engel luiden letterlijk:

“En hij zal sterk maken verbond voor de velen, zeven één, en helft-van-de zeven zal hij doen ophouden slachtoffer en spijsoffer”

Hoe we deze voorzegging moeten interpreteren blijkt uit de Griekse vertaling van het Oude Testament die bijna drie eeuwen voor de geboorte van Christus werd gemaakt. In het Nieuwe Testament (dat in het Grieks is geschreven) zijn citaten uit het Oude Testament doorgaans aan deze Septuaginta ontleend. Het begin van Dan. 9:27 luidt in de Septuaginta als volgt:

“En één week zal het verbond tot stand brengen met velen”

Volgens de Joodse geleerden die de vertaling hebben gemaakt betekenden de woorden van de engel, dat er in één week, de laatste van de 70, een verbond met “velen” van kracht zou worden. Hoe lang dat verbond geldig zou blijven wordt in de profetie niet gezegd. “Één week” heeft betrekking op het tijdvak waarin het verbond tot stand zou komen, niet op de tijdsduur gedurende welke het geldig zou blijven.

Ook de vervulling van deze profetie is te vinden in het Nieuwe Testament. De Here heeft immers tegen Zijn discipelen gezegd:

“Drinkt allen daaruit. Want dit is mijn bloed van het <nieuwe> verbond, dat voor *velen* vergoten wordt tot vergeving van zonden” (Matth. 26:28, Mark. 14:24, Luk.22:20).

En de schrijver van de Hebreeënbrief merkt over het kruis van Christus op:

“...daarom is Hij de middelaar van een nieuw verbond, zodat, nu [de] dood heeft plaatsgevonden tot verlossing van de overtredingen onder het eerste verbond, de geroepenen de belofte van de eeuwige erfenis ontvangen” (Hebr. 9:15)

²¹ In de vertaling van het NBG luidt de tekst bijvoorbeeld: “En hij zal het verbond voor velen zwaar maken, een week lang”.

In verband met het optreden van de Here Jezus en van Johannes de dooper wordt het woord “velen” in de Bijbel dikwijls gebruikt:

“...zoals de Zoon des mensen niet is gekomen om gediend te worden, maar om te dienen en Zijn leven te geven tot een losprijs voor *velen*” (Mat. 20:28). “Door Zijn kennis zal Mijn knecht, de Rechtvaardige, *velen* rechtvaardig maken” (Jes. 53:11). “En hij zal *velen* van de zonen van Israël doen terugkeren tot [de] Heer, hun God” (Luk. 1:16). “Deze is gesteld tot een val en een opstanding van *velen* in Israël” (Luk. 2:34).

Over diezelfde “velen” merkt de Hebreeënschrijver op:

“Want door één offerande heeft Hij [d.i. Christus] voor altijd hen volmaakt die geheiligd worden. En ook de Heilige Geest getuigt het ons, want nadat Hij gezegd heeft: ‘Dit is het verbond dat Ik na die dagen met hen zal maken, zegt [de] Heer: Ik zal Mijn wetten in hun harten geven en Ik zal ze in hun verstand schrijven; en hun zonden en hun wetteloosheden zal Ik geenszins meer gedenken” (Hebr. 10:14-17, vgl. Jer. 31:33-34)

De “hij” die in Dan. 9:27a wordt genoemd is blijkbaar dezelfde Persoon waarover de engel in het voorafgaande had gesproken: “een gezalfde, een vorst”, een messias die er na 7 plus 62 weken zou zijn, maar die ná die 62 weken zou worden “afgesneden”. Deze gezalfde zou een “verbondmaker” zijn²². Door Zijn bloed zou het verbond in de 70^e week “sterk worden gemaakt”, d.w.z. van kracht worden (Hebr. 9:16-17).

“In de helft der week”

Nadat de engel had opgemerkt dat er in de ene nog overgebleven week een (nieuw) verbond zou worden gesloten, noemde hij het precieze tijdstip:

“in de *helft* van de zeven zal hij slachtoffer en spijsoffer doen ophouden” (Dan. 9:27a)

²² Bij de uitleg van Dan. 9:27 is het van belang om op te merken, dat er een verband bestaat tussen het “afsnijden” van een gezalfde (waarover in vers 26 was gesproken) en het “versterken” of “geldig maken” van een verbond, dat in vers 27 wordt genoemd. De Hebreeuwse uitdrukking: “een verbond snijden” komt in de Torah dikwijls voor. Het betekent: “een verbond sluiten”, of: “een verbond rechtskracht verlenen” (zie b.v. Gen. 15:18, 21:27, 21:32, 26:28, 31:44; Exod. 24:8, 34:10, 34:12). Voor het “afsnijden” van een levend mens (Dan. 9:27) en het “snijden” van een verbond (Gen. 15:18) wordt in het Hebreeuws hetzelfde werkwoord gebruikt. Een verbond werd namelijk gesloten door een offerdier te slachten en dit letterlijk in tweeën te snijden, waarna de verbondspartners tussen de beide delen moesten doorgaan (zie Gen. 15:10). Het dier fungeerde als de “verbondmaker”. Zie voor een nadere uitleg: J. Wijngaards, *Vazal van Jahweh*, Baarn 1965.

De aanduiding “helft van de zeven” kan betekenen: “in het *midden* van de week”, of: “gedurende de *tweede helft* van de week”. Omdat het woord “in” niet voorkomt in de Hebreeuwse tekst, is de eerste gedachte vermoedelijk juist. In het *midden* van de 70^e week – 3½ jaar nadat er “een gezalfde” in Israël was verschenen – zou die gezalfde slachtoffer en spijsoffer doen ophouden. Gezien het voorafgaande mogen we veronderstellen dat Hij door middel van Zijn “afsnijding” (d.w.z. Zijn dood) het (nieuwe) verbond zou bekrachtigen en zó een eind aan slachtoffer en spijsoffer zou maken²³.

Voor “slachtoffer” staat in Dan. 9:27a de term *zebach*. Dit woord betekent: het offeren van een dier waarbij het bloed wordt vergoten, een dier uit de veestapel of een tamme vogel. Voor “spijsoffer” wordt de term *mincha* gebruikt, dat wil zeggen: een “gave”. Zo’n gave kon vrijwillig maar ook verschuldigd zijn. *Mincha* betekent: een offer van de vrucht van het land, b.v. brood, meel, olie of wijn. De Statenvertaling spreekt van een “spijsoffer” en de Septuaginta gebruikt het woord “plengoffer” (of “drankoffer”).

De voorzegging van de engel, dat God slachtoffer en spijsoffer zou “doen ophouden”, zou verschillende dingen kunnen betekenen:

- a. Hij zal verhinderen dat er in de tempel in Jeruzalem nog offers worden gebracht, d.w.z. de offerdienst met geweld stopzetten.
- b. Hij zal het “eerste verbond” (Hebr. 9:18) vervangen door een nieuwe overeenkomst waarin slachtoffers en spijsoffers niet langer nodig zijn.

Gezien het voorafgaande moet aan verklaring b) de voorkeur worden gegeven. In het voorafgaande zinsdeel was immers over het bekrachtigen van een verbond gesproken. Het ligt voor de hand dat het “doen ophouden van slachtoffer en spijsoffer” verband houdt met de sluiting van dit verbond. Slachtoffer en spijsoffer behoorden tot het “eerste verbond” dat de HERE met Israël had gesloten. Wanneer er een nieuw verbond van kracht werd, dan zou dit gepaard gaan met een verandering van wet (Hebr. 7:12).

In de Septuaginta is het slot van Dan. 9:27a als volgt weergegeven:

“en in het midden van de week zullen Mijn slachtoffer en drankoffer worden *weggenomen*”.

²³ De evangelisten Mattheüs, Markus en Lukas vermelden, dat het voorhangsel van het tempelgebouw scheurde op het moment dat de Here Jezus stierf aan het kruis (Matth. 27:51, Mar. 15:38, Luk. 23:45). De schrijver van de brief aan de Hebreeën merkt naar aanleiding van dit voorval op, dat de Here “een nieuwe en levende weg heeft ingewijd door het voorhangsel heen, dat is Zijn vlees” (Heb. 10:19-20). Omdat Hij is gestorven aan het kruis hoeven wij niet meer langs de weg van offers en gaven tot God te naderen, maar hebben “vrijmoedigheid om in te gaan in het heiligdom”.

Precies dezelfde bewoordingen vinden we in Hebr. 10:9: “Hij *neemt* het eerste *weg* om het tweede te stellen”. De onvolmaakte offers uit de Mozaïsche wet, die de offeraar niet konden volmaken, aangezien ze de zonden niet konden wegnemen en het geweten van de offeraar niet konden reinigen, heeft de HERE weggenomen omdat Hij er geen behagen in had. Toen de Messias zichzelf offerde door aan het kruis te sterven, op te staan uit de doden en op te varen naar de hemel, werd het volmaakte offer gebracht (Psa. 40:7-9, Hebr. 10:5-9). De HERE gedenkt niet meer aan de zonden en de wetteloosheden van “de velen”. Aangezien de Messias vergeving en reiniging van zonden tot stand heeft gebracht, zijn offers niet langer vereist (Hebr. 10:18, vgl. Hebr. 1:3).

Uit de zinsnede “in het midden van de week” blijkt dat er tussen de “zalving” van de Gezalfde en zijn “afsnijding” drie-en-een-half jaar zouden verlopen. Uit het Johannes-evangelie kan worden afgeleid dat de “uitgang” van de Here in Jeruzalem (Luk. 9:31) inderdaad drie-en-een-half jaar na Zijn doop in de Jordaan heeft plaatsgevonden. Het *einde* van de zeventigste week wordt in Dan. 9 niet genoemd, want het doel van de zeventig weken, het oogmerk waarvoor ze waren “afgesneden” zou al in het *midden* van de 70^e week (dus na 69½ weken) worden bereikt. Uit het boek Handelingen blijkt, dat het evangelie van de opgestane Messias sedert de Pinksterdag nog enkele jaren in Jeruzalem gepredikt is. Maar de geestelijke en politieke leiders van Israël wezen die boodschap af. Door Stefanus te stenigen kruisigden ze de Here als het ware opnieuw (Hand. 6:8-8:2, vgl. Hebr. 6:4-8). Zo werd het lot van Jeruzalem bezegeld.

Gabriëls slotwoord

De engel sloot zijn voorzegging af door over Jeruzalem (of Judea) op te merken:

“En over den gruwelijken vleugel zal een verwoester zijn, ook tot de voleinding toe, die vastelijk besloten zijnde, zal uitgestort worden over den verwoeste” (Dan. 9:27b)

De oorspronkelijke tekst bevat minder woorden. Deze luidt letterlijk:

“En op vleugel van de gruwelen verwoester, en tot einde besloten zal ze worden uitgestort”

De vertalers van de Septuaginta hebben het woord “vleugel” opgevat als een aanduiding van de tempel²⁴. Dat die tempel verwoest zou worden had de engel echter

²⁴ In de Septuaginta (LXX) luidt het slot van Dan. 9:27 als volgt: “En op de tempel zal zijn gruwel van de verwoestingen en tot de voleinding van de tijd zal voleinding worden gegeven aan de verwoesting”. Die weergave moet worden beschouwd als een parafrase, want er worden veel meer woorden gebruikt dan in de oorspronkelijke Hebreeuwse tekst. Ook hebben de vertalers in hun parafrase het woord “vleugel” vervangen door “tempel”. In Zijn rede op de Olijfberg (Mat. 24:15) verwees de Here Jezus niet naar Dan. 9:27, maar naar Dan. 11:31 en Dan. 12:11.

al gezegd (Dan. 9:26). Vers 27b zou dan een herhaling zijn van informatie die al eerder was gegeven.

Het Hebreeuwse woord dat als “vleugel” is weergegeven kan betrekking hebben op de vleugel van een vogel of een ander vliegend dier. Maar het woord kan ook een figuurlijke betekenis hebben. Het is in de Bijbel soms de aanduiding van een “grens” of van het terrein dat zich binnen die grens bevindt. Wanneer er in de vertaling van het NBG staat: “de vier einden der aarde”, dan luidt de Hebreeuwse tekst letterlijk: “de vier vleugels van de aarde” (zie b.v. Jes. 11:12). De “vleugels van de aarde”, dat wil zeggen: de hoeken van het aardoppervlak, worden gevormd door de noordelijke, oostelijke, zuidelijke en westelijke kuststrook. In andere teksten komt de uitdrukking “de zoom der aarde” voor (zie b.v. Jes. 24:16). Ook hier staat dan het Hebreeuwse woord voor vleugel²⁵.

Wanneer het woord “vleugel” in Dan. 9:27b dezelfde betekenis heeft als in Jes. 11:12 en Jes. 24:16, dan sprak de engel over een bepaald gebied, dat hij aanduidde als “de vleugel van de gruwelen”. Het betreffende gebied werd gekenmerkt door “gruwelen”, dat wil zeggen: door voortdurende opstand tegen God.

De woorden van de engel doen denken aan een rouwklacht van de Here Jezus:

“Wee u, schriftgeleerden en farizeeën, huichelaars, want u bouwt de graven van de profeten en versiert de graftomben van de rechtvaardigen en zegt: Als wij in de dagen van onze vaders waren geweest, zouden wij niet hun deelgenoten geweest zijn in het bloed van de profeten. U getuigt dus van uzelf, dat u zonen bent van hen die de profeten hebben vermoord. Maakt ook u de maat van uw vaders vol! Slangen, addereengebroid, hoe zult u ontkomen aan het oordeel van de hel? Daarom, zie, Ik zend tot u profeten en wijzen en schriftgeleerden; van hen zult u er doden en kruisigen, en van hen zult u er in uw synagogen geselen en van stad tot stad vervolgen; opdat alle rechtvaardige bloed over u komt dat op de aarde is vergoten, van het bloed van de rechtvaardige Abel tot het bloed van Zacharia, [de] zoon van Barachia, die u hebt vermoord tussen het tempelhuis en het altaar. Voorwaar, Ik zeg u: dit alles zal over dit geslacht komen. Jeruzalem, Jeruzalem, dat de profeten doodt en hen stenigt die tot u zijn gezonden, hoe dikwijls heb Ik uw kinderen willen bijeenverzamen, zoals

Op die laatste twee plaatsen wordt er namelijk gesproken over “het oprichten van een gruwel in het heiligdom, die verwoesting brengt”. Maar Dan. 9:27 spreekt over een “vleugel van de gruwelen” waarop een verwoester zal zijn en een vast besloten verwoesting zal worden uitgestort.

²⁵ Op de figuurlijke betekenis van het woord “vleugel” is gewezen door de 19^e eeuwse predikant J.J.Le Roy.

een hen haar kuikens bijeenverzamelt onder haar vleugels, en u hebt niet gewild. *Zie, uw huis wordt aan u <woest> overgelaten!*" (Matth. 23:29-38)

Dan. 9:27b doet ook denken aan de rede van Stefanus tegen het Sanhedrin:

"Hardnekkigen en onbesnedenen van harten en oren, u weerstaat altijd de Heilige Geest, zoals uw vaders, zo ook u. Wie van de profeten hebben uw vaders niet vervolgd? En zij hebben hen gedood die tevoren de komst van de Rechtvaardige aankondigden, van Wie u nu verraders en moordenaars bent geworden, u die de wet door beschikking van engelen hebt ontvangen en niet gehouden!" (Hand. 7:52-53)

Bij de "vleugel van de gruwelen" mogen we denken aan het land Israël, dat Gods profeten heeft vervolgd en gedood, en aan de stad Jeruzalem, die heeft gestenigd wie tot haar werden gezonden. Heel dat land en ook die stad zouden worden verwoest, en die verwoesting (of: die verlatenheid) zou duren "tot het besloten einde".

Deze uitleg van Dan. 9:27b wordt bevestigd door wat de apostel Paulus schreef aan de christenen in Thessalonica:

"Want u, broeders, bent navolgers geworden van de gemeenten van God die in Judéa zijn in Christus Jezus, omdat ook u van uw eigen landgenoten hetzelfde hebt geleden zoals ook zij van de Joden [d.w.z. de Judeeërs], die zowel de Heer Jezus als de profeten gedood en ons verdreven hebben. Ook behagen zij God niet en zijn tegen alle mensen, terwijl zij ons verhinderen tot de volken te spreken, opdat zij behouden worden; zodat zij altijd [de maat van] hun zonden vol maken. *Maar de toorn is over hen gekomen tot [het] einde toe*" (1 Thess. 2:14-16)

We mogen het slotwoord van Daniëls profetie daarom als volgt parafraseren: "En op het grondgebied van de gruwelen zal er een verwoester zijn, en tot het [door God] vastgestelde einde zal deze [verwoesting] worden uitgestort".

Verwoesting (of verlating) is niet de definitieve bestemming van Israël. De engel sprak in verband met hun verwoesting van een totdat, "*tot het besloten einde*". De apostel Paulus zei precies hetzelfde. Over het ongelovige en zich hardnekkig verzettende Israël is de toorn gekomen "*tot het einde toe*"²⁶. En ook de Here Jezus duidde hierop, toen Hij tegen Jeruzalem zei: "Zie, uw huis wordt aan u <woest> overgelaten. Want Ik zeg u: u zult Mij van nu aan geenszins zien, *totdat* u zegt: 'Gezegend Hij die komt in [de] naam van [de] Heer'" (Matth. 23:38-39). Eens, op de door God vastgestelde tijd, zullen er "tijden van verademing" aanbreken en zal Israël deel krijgen aan de zegeningen die de HERE voor hen heeft bestemd.

²⁶ Over de betekenis van dit "totdat" heeft een messiasbelijdende Jood een boeiend boek geschreven: H.L.Ellison, *The Mystery of Israel*, Exeter 1976.

Een historische éénheid

Na deze analyse van Dan. 9:21-27 kunnen we de balans opmaken en de beweringen van christelijke schrijvers aan Gods woord toetsen. Het begin- en eindpunt van de profetie zijn in dit verband van groot belang.

1. Het beginpunt van de 70 weken is in de Bijbel duidelijk aangegeven. Ze beginnen bij “de uitgang van het woord, om te doen wederkeren, en om Jeruzalem te bouwen” (Dan. 9:25).
2. De engel sprak over een uitgang die Daniël *bekend* was (Dan. 9:25). Hij verwees naar een woord dat hij eerder had genoemd. “In het begin uwer smekingen is het woord uitgegaan” (Dan. 9:23).
3. Het woord ging uit van Gods troon in de hemel, “in het eerste jaar van Darius, den zoon van Ahasveros, uit het zaad der Meden, die koning gemaakt was over het koninkrijk der Chaldeeën, in het eerste jaar zijner regering” (Dan. 9:1). Christenen die een heilstijd van 500 jaar verwachten voorafgaand aan de wederkomst merken terecht op dat met “de uitgang van het woord” een woord van *God* is bedoeld. Maar ze hebben geen oog voor het feit dat Dan. 9:25 terugslaat op Dan. 9:23. Het bedoelde woord is al uitgegaan. Het ging uit zodra Daniël begon te bidden.
4. “Zeven zevens” (dat wil zeggen: 49 of 50 jaar) na de uitgang van dit woord zou Jeruzalem zijn herbouwd, met “plein en bolwerk”, dat wil zeggen: als versterkte stad (Dan. 9:25, SV).
5. “Tweeënzestig zevens” later (dat wil zeggen: $7 \times 7 + 62 \times 7 + 9$ à 10 jubeljaren, dus 492 of 493 jaar na de uitgang van het woord) zou er in Judea een gezalfde zijn (Dan. 9:25, SV). Om die profetie in vervulling te doen gaan, moest de betrokken persoon niet alleen zijn geboren maar ook zijn gezalfd.
6. Het eindpunt van de profetie wordt net als het beginpunt in de Schrift vermeld. Volgens het Nieuwe Testament werd dit eindpunt in de dagen van de Here Jezus bereikt. Wie God op Zijn woord geloofde, verwachtte in die dagen de “ vertroosting” of de “verlossing” van Israël, en meende dat God spoedig naar Zijn volk zou omzien (Mar. 1:15, Luk. 1:68, 2:25, 2:38, 24:21; Gal. 4:4). De tijd was vervuld, en de volheid des tijds was aangebroken.
7. *Na* die 62 zevens zou er een gezalfde worden “afgesneden”, dat wil zeggen: in de kracht van zijn leven worden omgebracht, en “niets bezitten” (Dan. 9:26). Uit het slot van de profetie blijkt, dat “na die 62 zevens” betekent: in het

zeventigste zevental, om precies te zijn: in het *midden* van de 70^e week (Dan. 9:27).

8. Door het afsnijden van de gezalfde zou er een verbond van kracht worden (Dan. 9:27). Deze volmaakt onschuldige zou als een “verbond maker” fungeren (Hebr. 9:16-17; normaliter de aanduiding van een offerdier). Het verbond zou berusten op Zijn bloed. Door Zijn afsnijding zou er een nieuw verbond worden bekrachtigd en een eind worden gemaakt aan de offers die verband hielden met het eerste verbond (Dan. 9:27).
9. De bewering dat de 70 weken betrekking hebben op een 500-jarige heilstijd voorafgaand aan de wederkomst van Christus, is met Gods woord in strijd. Volgens de Bijbel zijn de 70 weken immers begonnen “bij de uitgang van het woord” (Dan. 9:25), en dat woord is uitgegaan zodra Daniël begon te smeken (Dan. 9:23, vgl. Dan. 9:1-3).
10. De bewering van andere christenen, dat alleen de 70^e week nog toekomstig is en door een interval van onbekende duur van de voorafgaande 69 weken is gescheiden, is eveneens onjuist. Want de Schrift beschouwt de zeventig weken als een tijdseenheid met een vastgesteld begin- en eindpunt, waarbinnen de HERE bepaalde doelen zou bereiken²⁷. Uit de profetie blijkt, dat de 70^e week zonder enige onderbreking op de voorafgaande 69 is gevolgd, want de gezalfde die er na 62 plus 7 weken zou zijn, zou in het midden van de ene nog overblijvende, dus de 70^e, week worden afgesneden.

²⁷ Dat de zeventig zevens een onverbreekelijke eenheid vormen, blijkt uit de enkelvoudsvorm van het werkwoord “afsnijden” in Dan. 9:24. De engel zei niet: “Zeventig zevens *zijn* afgesneden”, maar hij zei letterlijk: “Zeventig zevens *is* afgesneden”. Blijkbaar vormen de zeventig zevens een aaneengesloten periode. Aan de zeventig jaren van ballingschap waren “zeventig zevens” voorafgegaan, zeventig perioden van zeven jaren waarin Israël had verzuimd om het sabbatsjaar te houden. Volgens het woord van de engel zouden er op de zeventig *jaren* van ballingschap nu ook “zeventig *zevens*” volgen.